

Справаздача аб фальклорнай экспедыцыі БДАМ 2018 г.

Фальклорная экспедыцыя БДАМ 2018 г. адбылася ў Калінкавіцкі раён Гомельскай вобласці з 29 чэрвеня па 12 ліпеня. Кіравалі фальклорна-этнаграфічнай практыкай дацэнт кафедры гісторыі музыкі і музычнай беларусістыкі Л.Ф. Баранкевіч і старшы выкладчык кафедры Г.А. Паласмак. У першай змене (з 29.06. па 06.07.2018 г.) ад кабінета традыцыйных музычных культур кіраўніком таксама з'яўлялася метадыст 2 катэгорыі А.І. Даніловіч.

На тэрыторыі Калінкавіцкага раёна знаходзіцца адна з самых старажытных стаянак чалавека – у в. Юравічы. Сама прырода гэтага выдатнага Палескага раёна, дзе разам сышліся бясконцыя лясы, працякае паўнаводная Прыпяць, адкрываюцца погляду роўныя палі – не толькі вабіла вока сваёй прыгажосцю, але і наіхняла да плённай працы.

Мэтай фальклорнай экспедыцыі стала этномузыкалагічнае абследаванне тэрыторыі Калінкавіцкага раёна і арганізацыя фальклорнай практыкі ў студэнтаў музыказнаўцаў, а таксама кампазітараў 1-га і 2-га курсаў. Балючы для беларускай этнамузыкалогіі факт малой фіксацыі музычнага фальклору Гомельшчыны пасля Чарнобыльскай катастрофы на доўгія гады з'явіўся стрымліваючым фактарам для правядзення этнакультурных даследаванняў у Палескім рэгіёне. Вывучэнне сітуацыі з запісамі з Калінкавічаў і наваколля ў зборніках АН Беларусі, а таксама старадрукаваных выданнях паказаў, што да цяперашняга часу Калінкавіцкі раён, практычна, ня быў вывучаны.

Бо да апошняга часу не было ніводнай спецыяльнай фальклорнай экспедыцыі ў дадзены раён, у фондах КТМК БДАМ запісаў да 2018 г. са раёна няма. Увесь сабраны намі матэрыял не толькі неацэнны як унікальны факт беларускай традыцыйнай народнапесеннай і інструментальнай культуры, але і стаў першым у архіве этнамузыкі КТМК фальклорным матэрыялам з Калінкавіцкага раёна.

За час фальклорнай практыкі намі была праведзена вялікая праца па абследаванні раёна, тэрыторыя якога з'яўляецца складовай часткай гісторыка-этнаграфічнага рэгіёну Усходняга Палесся. Складаныя гістарычныя, палітычныя (рэвалюцыйныя і ваенныя) падзеі, разгортваюцца ў розныя гады на тэрыторыі сучаснага Калінкавіцкага раёна, шмат у чым абумовілі сітуацыю, калі выканаўцы на пытанне праспяваць песню на духоўны сюжэт, (няхай гэта будзе якая ўвайшла ў калядны абрад калядная псалмы ці неприуроченная «святая») адказвалі, што ім у савецкі час забаранялі спяваць такія песні, таму

1 Аўтэнтычная назва – Каленкавіцкі раён, што і праяўлялася падчас сеансаў запісу. Амаль ўсе спявачкі гаварылі: “Каленкавічы”, “каленкавіцкі” – ад імя ўласнага Каленік, Каленка, ці назва ракі Каўні, Каленкаўцы.

яны ўсё забыліся. Сёння насельніцтва Калінкавіцкага раёна праваслаўнае, аднак, часам спявачкі, ці то жартам, ці то ўсур'ёз, адказвалі, што верыць у «шклянога» бога (алкаголь), царква не наведваюць, духоўны рэпертуар не спяваюць.

За час практыкі намі была абследаваная значная частка Калінкавіцкага раёна Гомельскай вобласці. Адбылося 17 сеансаў запісы ў 15 вёсках і г. Калінкавічы (7 вёсак - 1-я зьмена; 8 вёсак і г. Калінкавічы - 2-я, у вёсцы Якімавічы працавалі двойчы). 04.07. і 06.07. 2018 г. запіс праходзіў у 2-х вёсках; 11.07. 2018 г. паслядоўна праходзіла ў трох населеных пунктах. Гэта - сведчанне напружанай працы ў экспедыцыі, калі ў кіраўнікоў, практычна, не было выхадных дзён, а запіс праходзіў штодня, у той час як студэнцкія групы мяняліся. За гэты час намі было запісана звыш 380 узораў народнапесеннай культуры, паведамленняў інфарматараў аб традыцыйных абрадах Калінкавіцкага раёна, а таксама каля 40 інструментальных найгрышаў (гармонік), што склала больш 2091 мін. (≈ 35 гадзін.) Гучання. Паралельна праведзена відэазапіс народных выканаўцаў. Агульны аб'ём відэа-запісы таксама склаў звыш 35 гадзін.

Адзначу вёскі, у якіх праходзіла запіс: Клінскага, В. Аўцюкі, Муравейніца, Вуглы, Залатуха, Навінкі, Косетов, Насовічы, Казловічы, Якімавічы, Гарочычы, Міроненка, Бярозаўка, Кротаў. Пад кіраўніцтвам А.І. Данілавіч 1 сеанс запісу адбыўся ў в. Каменка Мазырскага р. У якасці валанцёраў у першай змене фальклорнай экспедыцыі ўдзельнічала студэнтка 2 курса вакальна-харавага факультэта Фёдарова Вольга. Асабліва адзначу якая стала ўжо традыцыйнай нашай ўдзельніцай экспедыцыі БДАМ кампазітара, былую студэнтку БДАМ Цытлянок Арыну. Менавіта дзякуючы ёй мы маглі трапляць да нашых спевакоў. Фактычна, у раёне адсутнічае аўтобусныя зносіны паміж Калінкавічамі і населенымі пунктамі. Не гледзячы на наяўнасць чыгункі, мы з-за немагчымага графіка аўтобусных маршрутаў не маглі патрапіць у тыя пункты, дзе жылі спевакі. Нас выручала А. Цытлянок са сваім асабістым транспартам. На сёння праблема адсутнасці транспарту ў фальклорнай экспедыцыі застаецца адной з найбольш балючых.

Як і ў фальклорных экспедыцыях мінулых гадоў, аснову калінкавіцкіх запісаў складае песенная лірыка розных жанраў (любоўная лірычная, сямейна-бытавая, песні расстання). Аднак, найбольш каштоўным песенным матэрыялам сталі ўзоры традыцыйнага каляндарна і сямейна-абрадавага цыклаў. Гэта калядныя, вясновыя, Жніўныя, дажынкі, вясельныя песні розных жанраў, калыханкі.

Аснову сучаснага абрадавага календара Калінкавіцкага раёна складаюць калядныя, щедровкі і

Разгорнуты калядны абрад, з абавязковым пераапанутыя ў казла, мядзведзя, бабу, дзеда, цыганы і г.д. - і сёння праходзіць у асобных вёсках. У некаторых населеных пунктах ходзяць з зоркай з спевам калядных псалмы-калядак. Намі былі зафіксаваныя «дажыначнага» песні.

Неацэнным з'яўляецца апавядальны этнаграфічны матэрыял, атрыманы з гутарак з спевакамі, які тлумачыць асаблівасці календара і сямейных абрадаў дадзенага раёна.

Мы запісалі і духоўныя вершы (Аляксей, чалавек Божы), а таксама бяспечныя сведчанні аб хаджэннях яшчэ пасля Вялікай айчыннай вайны лірнікаў (неаднаразова нам казалі пра «сляпым Саве в е Галя»).

Характэрнай асаблівасцю вясельнага рытуалу Калінкавіцкага раёна з'яўляецца выраб «елкі» і рытуальная «барацьба» за яе, наяўнасць такога вясельнага персанажа, як «свяцёлка» і цэлага дзеяння з перадачай кумамі з рук у рукі свечкі.

Намі зафіксаваныя беларускія, рускія песні розных жанраў.

Вялікі пласт запісанага песеннага матэрыялу склалі балады (найболей распаўсюджаны сюжэт - пра дачку-пташка), сямейна-бытавыя (актуальныя песні пра мужа-п'яніцы), лірычныя, лірычныя любоўныя, лірычныя любоўныя расстання, здрады, «жартоўныя», карагодныя гульнявыя, танцы, беседныя, «дзіцячыя», ваенныя, салдацкія, партызанскія, казацкія, рэкруцкія, «як у армію адпраўляюць», сацыяльнага пратэсту («Басота»), турэмныя, антысавецкая песня «лясных братоў», цыганскія, сірочыя, позні апакаліптычныя духоўныя вершы, лірычныя і шутчывыя канты, «прыпеўкі в е танцамі», а таксама прыпеўкі.

«Хрысціны», па паведамленнях выканаўцаў, у Калінкавіцкім раёне спецыяльна не спраўляюцца. Аднак, мы звярнулі ўвагу на самы яркі момант гэтага разгорнутага абраду: правоз бабкі на баране з абавязковым яе перакульваннем ў вадку! Намі запісаны варыянт позняй «хрысціннай», таксама цэлы шэраг «калыханак».

Сярод рускіх мы запісалі большасць адзначаных вышэй ня абрадавых песень, а таксама сучасныя (аўтарскія) рамансы, жорсткія рамансы, аўтарскія псалмы, кампазітарскай калгасныя, пазнейшыя аўтарскія песні з кінафільмаў.

У кожнай вёсцы нам распавялі пра багатую у мінулым інструментальнай традыцыі. Нам казалі пра гарманіст, баяніст, акардэаніст, скрыпач, цымбалістаў, кларнетыстаў, гітарыст, выканаўцаў на «дудачцы». Асновай нашых інструментальных гармошечных найгрышаў (часам выканаўца мяняў

гармонь на баян) сталі: Мы зафіксавалі шматлікія сведчанні пра музыкаў, якіх наймалі для гульні на вяселлі. Гэта былі Раней на «Вячоркі» танчылі

У Калінкавіцкім раёне, як і на Лідчыне, моладзь хуліганіла на каляды. Традыцыйным для рэгіёну стала і бесічнства моладзі на Купалле, якое тут нікогды не спраўлялася, пра што нам увесь час казалі інфарматары.

Мы зафіксавалі шматлікія апісанні вельмі цікавага, разгалінаванага, многосоставнага вясельнага абраду. Характэрным для дадзенага рэгіёну з'яўляецца захаванне некаторых дахрысціянскіх, язычніцкіх назваў (Так, Троіца ў Лідскім раёне - Сёмуха. Аднак, па сведчанні інфарматараў, спецыяльных песень на Сёмуха не сьпявалі, аднак каровам вілі вянкi, ўшаноўвалі пастухоў. На Юр'я абліваліся вадой, а таксама ў некаторых вёсках здзяйснялі абыходы палёў.

Спявачкі, узроставай склад якіх - ад 1929 да 1959 г.н. – у асноўным, беларускі з Калінкавіцкага раёна, некаторыя – з бліжэйшых вёсак Іўеўскага і Воранаўскага раёнаў

Лепшы выканаўца фальклорнай экспедыцыі 2018 года сталі:

Нягледзячы на шматлікія праблемныя пытанні, галоўнае ў нашай экспедыцыйнай практыцы - зносіны з людзьмі - таленавітыя народнымі выканаўцамі, спявачкамі, як правіла, са складаным лёсам. Як заўсёды адзначала нязменны кіраўнік больш за 40 студэнцкіх фальклорных экспедыцый БДАМ Ларыса Піліпаўна Касцюкавец, менавіта гэтыя людзі з'яўляюцца нашым здабыткам сапраўдным багаццем. Да таго часу, пакуль на нашай зямлі будуць гучаць галасы аўтэнтчных спевакоў, мы будзем ездзіць у фальклорныя экспедыцыі, нягледзячы на якія разносяцца паўсюль меркаванні пра які памірае традыцыйны фальклор.